

Robert Gessain (1907–1986) og fransk forskning i Østgrønland

Af Monique Gessain

Det var i 1934, da Robert Gessain var 26, at han traf Paul Emile Victor på Etnologisk Institut ved forelæsninger. Denne skulle afsted til Grønland, takket være kaptajn J. B. Charcot og hans polarskib »Pourquoi Pas« (»Hvorfor ikke«).

Således (tilfældigt? ville han været taget et andet sted hen?) lærte Robert Gessain Nordpolen at kende – til hvis kulturer (civilisationer), mennesker, dyr, landskaber og klima han knyttede sig for bestandig.

Sammen med Paul Emile Victor, Michel Perez og Fred Matter tog Robert Gessain ophold i Ammassalik i 15 måneder, fra juli 1934 til oktober 1935. Som læge (på dette tidspunkt den eneste i Ammassalik), og ansvarlig for antropologiske undersøgelser, samlede han en mængde antropologisk materiale: antropometriske observationer vedrørende 820 personer – voksne og børn; indsamling af 25 kranier fra grave, hårprøver fra 275 personer, finger- og håndfladeaftryk fra 30 personer; observationer om basalstofskiftet, om blodsænkningen, hele befolkningens tilstand, kirkebøgerne; undersøgelse af blodgrupperne AB0

på 520 personer; observationer af lunge-sygdomme (han tog de første røntgenbilleder der er taget i Ammassalik).

Robert Gessain lærte også Ammassalimiuts sprog (han tog sprogligt materiale med sig tilbage), samlede et stort antal tegninger og tog omkring 800 fotografier »uerstattelige vidnesbyrd om en levevis« (J. Robert Lamblin).

Allerede fra den første rejse havde Robert Gessain en stor interesse for demografi og genealogi til studiet af grupper med et begrænset antal og indgifte. Som en beundrer af det bemærkelsesværdige pionerarbejde udført af Gustav Holm, der – som sømand og ikke demograf – allerede fra 1884–85 udfærdigede en liste over indbyggerne i Ammassalik, et arbejde, der ligger til grund for alle de demografiske undersøgelser vedrørende befolkningen på Grønlands østkyst, ajourførte Robert Gessain den 31.12.1935 den første af disse navnelister, ud fra kirkebøgerne, og som skulle blive et af de væsentligste arbejdsredskaber for forskerne, såvel etnologer som demografer og biologer, i de multidisciplinære undersøgelser af længere varig-

hed, som han gav stødet til, og som varer ved såvel i Grønland, i Frankrig som i Senegal.

Det følgende år rejste Robert Gessain tværs over Grønland fra vest til øst sammen med Paul Emile Victor, Michel Perez og Eigil Knuth for at nå tidligere frem til Ammassalik, hvor han ville fuldende sine observationer fra året før. Som J. Robert-Lamblin og A. Leighton skriver, er denne rejse henover Grønland på ski, bag hundeslæde i foråret 1936 en meget vigtig oplevelse i deres liv: »50 dage med stilhed, begejstring, kamp, træthed, glæde, skønhed, venskab, ægte kammeratskab, nævekampe, overflod, udmattelse«.¹

I sommeren 1936 fuldender Robert Gessain sine første observationer om Ammassalimiut, som han forbliver inderligt knyttet til. Hvem har ikke hørt ham fortælle med en dyb beundring om disse mænd, der på én gang er jægere, præster og digtere? Disse – hvis liv han ønskede at nedskrive – forenede en usædvanlig fysisk styrke med højtudviklede intellektuelle og kunstneriske evner med shamanisk kraft, som Robert Gessain aldrig har draget i tvivl.

Da han kommer tilbage til Musée de l'Homme, begynder Robert Gessain at sortere det indsamlede materiale fra Ammassalik. Men doktor Rivet, professor i antropologi, og grundlægger af Musée de l'Homme, som i anledning af verdensudstillingen i 1937 erstatter Musée d'Ethnographie (etnogr. mus.) med Trovadero, sender ham til Mexico for at studere Tepehua folket – en opgave, som bliver afkortet af sygdom, og som Robert Gessain senere fortryder mange

gange: »hvis blot jeg dengang, i stedet for at tage til Mexico, var taget til Ammassalik«. Anden verdenskrig hindrede dog snart enhver ekspedition og satte en vigtig dato i Ammassalimiut's historie.

Efter sin hjemsendelse fra hæren, publicerede Robert Gessain under ét sine antropologiske undersøgelser (medfødt modermærke i 1953, vigtigste antropologiske særpræg i 1958, hudmønster og tandsætning i 1959, vigtigste antropometriske særpræg i 1960) en række genstande mellem de 3800 som er blevet bragt til Musée de l'Homme af franske ekspeditioner til Grønlands østkyst 1934–35 (riffelholdere med tvekønnede menneskelignende figurer i 1942 og 1954, masker i 1948, tupilakker i 1950, bolakugler i 1951 og 1952, statuetter med tre personer i 1955).

Men fra 1942 til 1946 var Robert Gessain knyttet til Fondation Française pour l'Etude des Problèmes Humains ledet af Alexis Carrel, derefter til l'Institut National d'études Démographiques, og fra dette tidsrum begyndte han på »multidisciplinære« undersøgelser og skitserer tilnærmelsen mellem antropologien og demografien, der senere skulle komme til at markere hele hans fremtid som videnskabsmand. Robert Gessain fremgraver lidt efter lidt fra danske arkiver de gamle navnelister på indbyggerne i Ammassalik som danner et supplement til den befolkningsgenealogi som således udgør hans væsentligste arbejde.

I 1958, skaber han som underdirektør for Musée de l'Homme CRA (Centre de Recherches Anthropologiques) der har til opgave at studere små indgifte grupper: »Antropologien venter en fornyelse

Antropometriske målinger i Ammassalik. Foto: Robert Gessain, 1935.

af samarbejdet med sideordnede discipliner, demografi og genetisk forskning, og i særdeleshed befolkningsgenetik. Denne fornyelse kan opstå ved det multidisciplinære studie af små befolkningsgrupper ... Til dette studie bør demografien, etnologien (ved sine genealogiske metoder og antropofysiologien støtte hinanden. Sådanne undersøgelser bør tages

som udgangspunkt: et indgående kendskab til de ægteskabssystemer, der på én gang bliver opfattet ad genealogisk vej af etnologer og ad statistisk vej af demografer» (s. 191).

Takket være Délégation Générale à la Recherche Scientifique et Technique (Det generelle Udvalg for Videnskabelig og Teknisk Forskning – Robert Gessain

var medlem af det rådgivende organ for den videnskabelige og tekniske forskning og leder af Komitéen for demografisk, økonomisk og social analyse i Délégation Générale ... osv. fra 1960), og Centre National de la Recherche Scientifique (CRA bliver tilknyttet CNRS som laboratorium i 1966), vil denne målsætning blive anvendt på forskellige områder, hvor CRAs undersøgelser finder sted: I Frankrig, I Øst-Senegal og Østgrønland, hvortil Robert Gessain vendte tilbage 30 år efter, i 1965.

En ny periode af fransk forskningshistorie indledes i Grønland. Medens Robert Gessain viderefører sit »minutiøse arbejde med at rekonstruere Ammassalik-samfundet før kontakt med omverdenen« (Joëlle Robert Lamblin 1987) opildner han en begejstret gruppe af unge forskere som interesserer sig for den grønlandske virkelighed af i dag.² Han er meget stolt af en række på 50 artikler, der udkommer fra 1970 til 1978, i forskellige tidsskrifter, skrevet af ham selv, Joëlle Robert Lamblin, Pierre og Bernadette Robbe, Michel Perrot, André Langaney, Albert Ducros osv. – der som undertitel har »Ammassalimiut's biologiske og sociale antropologi, undersøgelser iværksat af Robert Gessain«.

Blandt disse artikler, er mange blevet udgivet i »Objets et Mondes« (Ting og Verden), Musée de l'Homme's tidskrift, hvori Robert Gessain valgte (blandt andre grunde, illustrationernes antal og kvalitet) at lade 11 artikler om Ammassalik udkomme fra 1967 til 1980. Tre, om den tekniske udvikling af kajakken, trommen og gribespillet (aja-

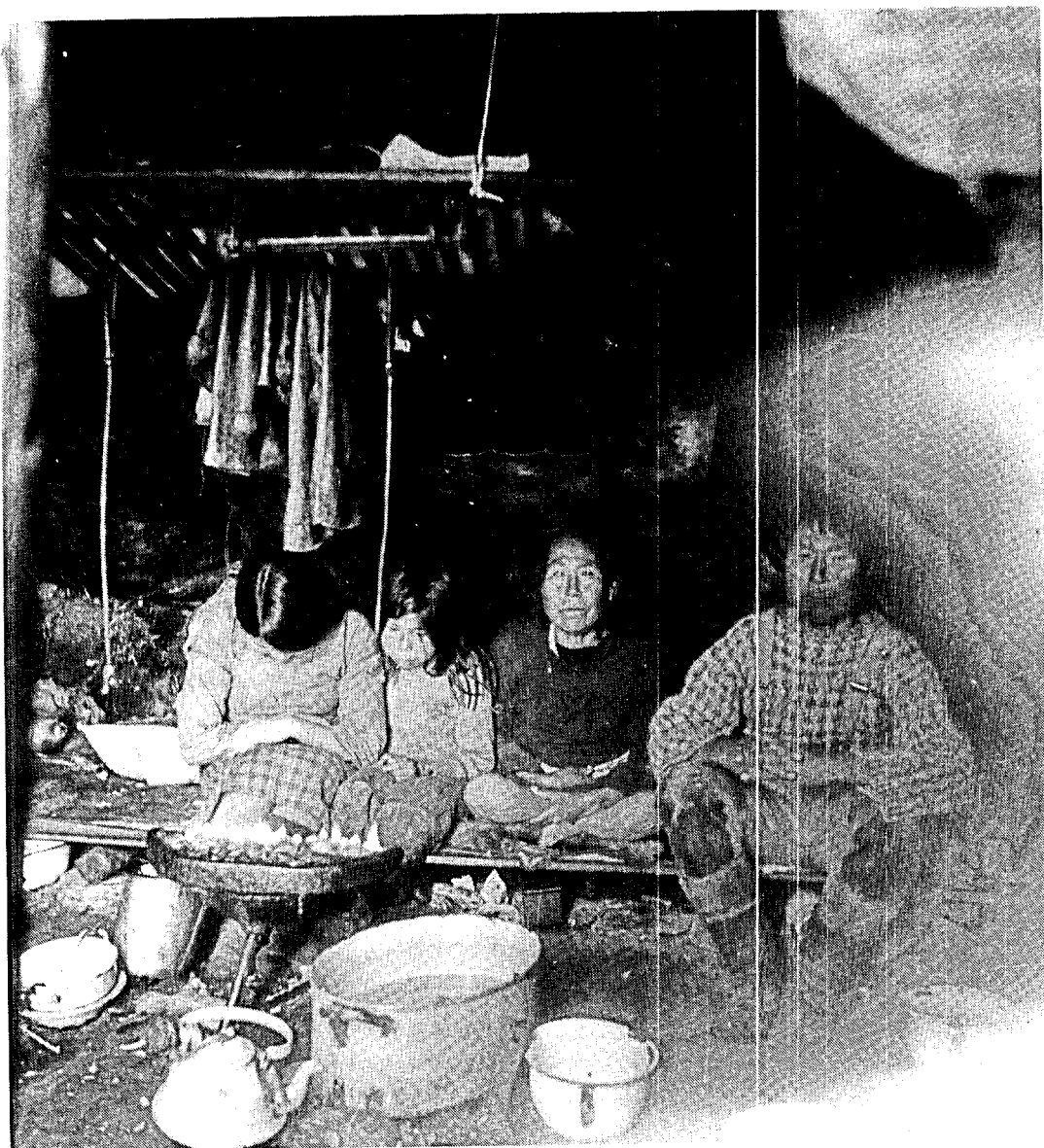
gaq), er forfattet i fællesskab med Paul-Emile Victor, som har stillet sine noter (og sine bemærkelsesværdige tegninger) fra 1934–36 til hans disposition.

Bladene fra CRA og tidsskrifterne fra CRAMH følger efter hinanden, hvoraf nogle handler om Grønland, blandt andre den sidste udgivelse af Robert Gessain, som blev afsluttet et par dage før hans død.

I »Objets et Mondes« udkom i 1975 et bind der omhandlede ti års undersøgelser foretaget af CRA: Tradition og forandring i Østgrønland. Et stort antal danske forskere (Robert Petersen, Finn Praetorius, Carsten og Ingrid M. Smidt) har medvirket. Robert Gessain forklarer hvorfor et langtidsstudium af Ammassalimiut blev påbegyndt efter hans tilbagevenden til Ammassalik i 1965.

Som direktør fra 1968 for museet præsenterer han to udstillinger om Østgrønland: Eskimomasker fra Ammassalik, indviet af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II af Danmark i oktober 1978 og Grønland 1930–50, gouacher af Gitz Johansen, et blik på Eskimoerne, i juni 1985 (med Jean François le Mouel og Joëlle Robert Lamblin). Robert Gessain blev vicepræsident derefter præsident for l'Association francodanoise, (det fransk-danske selskab for forskning og videnskabelige udvekslinger).

Frigjort fra sine administrative opgaver på Musée de l'Homme, da han går på pension i 1979, vender han ikke mere tilbage til Ammassalik, hvor han ikke havde været siden 1972. På dette tidspunkt er hans interesse snarere rettet mod det arktiske landskab som helhed,

Fangerfamilie på briksen. Foto: Robert Gessain, Ammassalik 1935.

klima, fauna, flora, mennesker end mod Ammassalimiut, som han elskede så højt at han smerteligt følte de vanskeligheder deres efterkommere ville få ved at leve i den nye tid?

Robert Gessain udgav i 1969 et nostalgisk værk³ om Eskimoerne som blev norddanskere. Han gjorde til sin egen den lidelse, som Ammassalik folket levede i, i klemme mellem fortid og fremtid,

uden at kunne undslippe den »påtvungne civilisation«, en lidelse der er affødt af manglende forståelse, af nedvurderingen af de værdier som for det folk forblev det højeste. Det forekommer som om, han ikke mere har ønsket at vende tilbage til Ammassalik, medens han interesserer sig stærkt for historien om eskimo-folkene i Alaska, hvor han var for første gang i 1967, og hvor han siden vendte tilbage til i 1974, 1980, 1981, 1982, 1983 og 1985. Han ledsager med stor glæde i 1984 en gruppe fra FREA til Vega Sund, i Nordøstgrønland.

I 1981 udgiver han OVIBOS,⁴ det store eventyr om mennesker og muskusokser, »en saga om et dyr og et folk, som på en vidunderlig måde har tilpasset sig et af de mest barske miljøer i verden ... hymne til en kultur på et højt niveau.« (Jean Dorst, forord til Ovibos).

Robert Gessain dør i 1986, efter at have afsluttet en sidste artikel om den arktiske mytologi, som endnu en gang fremstiller eskimo-folkenes problem i hans livsværk: »over et spand på 50 år, som fikspunkter for en bro der spænder over et helt værk, er Arktis emnet for den første som for den sidste af hans artikler« (A. Durcros).

Hvis jeg skulle vælge ét tema, som forekommer mig mest karakteristisk for Robert Gessains liv og værk om Ammassalik, ville jeg uden tvivl vælge den om »omfanget af de respektive kræfter« konkurrencer med et element af dømmekraft som han så ofte fremdrager i både udgivne og ikke udgivne skrifter, vedrørende eskimospil (gribespil, legespil på stramme remme) men også om trommesange, sangdueller og fangstduel-

ler. Robert Gessain betragtede selvfølgelig dette emne som væsentligt (nødvendigt?) for den kultur, som har gjort det muligt for mennesker at overleve i de arktiske egne.

Kunne det tænkes at han har identificeret sig med disse eskimoer, som han har tilegnet den væsentligste del af sit forfatterskab, han som fra sin rejse tværs over indlandsisen skrev: »disse dage, hvor vi i os selv genfandt de fundamentale kræfter fra vore længst afdøde forfædre, jægerne hvis dristighed og mod fik mig til at leve, fordi de overlevede«.

En frugtbar konfrontation med et økosystem, dets kraft og dets eksperter, dette forekommer mig at have været Robert Gessains⁵ arktiske drømme.

Noter

1. Robert Gessain. La dernière traversée du Groenland en traîneaux à chinesis, à paraître.
2. Samtidig med Robert Gessains arbejder bør man understrege J. Sutters indflydelse, som danner grundlag for alle franske værker om isolerede folkeslag. Senere vil også A. Jacquard bidrage til definitionen af de anvendte metoder på CRAs forskellige områder.
3. Ammassalik eller den påtvungne civilisation. Flammarion, 252 s.
4. Ovibos, menneskenes og muskusoksernes store eventyr. Robert Laffont, 303 sider.
5. Lopez, B. 1987 Arktiske drømme. Albin Mivhel, 401 s.

To bibliografier er lige udkommet, en generel skrevet af A. Durcros: Bibliografi om Robert Gessain, Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthropologie de Paris, bind 4, serie XIV, nr. 1, side 7-16 og den anden omhandler de seneste publikationer skrevet af Robert Gessain om Arktis, af J. Robert Lamblin, side 307 til 312, (Robert Gessain 11.4.1907-8.4.1986): en pioner i fransk arktisk forskning indenfor de humanistiske videnskaber, Inuit Studies, bind 10, nr. 1-2, 1986.